

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update COVID-19
Week 42, 9 t/m 15 OKTOBER 2020

Table of Contents

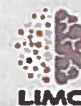
(1)	Leeswijzer	3
(2)	Inleiding	4
(3)	Scenario's maatschappelijk kompas	5
(4)	Actuele ontwikkeling maatschappelijk kompas	6
(5)	Beoordeling factoren van invloed	6
	5.1. Zorg	7
	5.2. Maatschappij	11
	5.3. Economie	13
	5.4. Destabilisering (niet) statelijke actoren en Communicatie & Media	16
(6)	Significante gebeurtenissen	18
	6.1. Europees Nederland	18
	6.3. Caribisch Nederland	20
	6.4. Grensgebieden	21
	6.5. Besmettingsrisico oefeningen CLAS-buitenland	22
(7)	Vooruitblik	23
(8)	Handelingsperspectief Defensie	24
	Bijlagen	25
	Bijlage 1: Beschrijving factoren van invloed	25
	Bijlage 2: Beschrijving scenario's	26

(1) Leeswijzer

WHO WE ARE

- Het LIMC genereert in een **experimentele** vorm **situational awareness (SA)** en **situational understanding (SU)** voor het CLAS en civiele overheden over de COVID-19 crisis. Hierdoor worden militaire en civiele besluitvormingsprocessen gevoed met **inzicht** en waar mogelijk **handelingsperspectief**.
- Met het LIMC kan de Koninklijke Landmacht **ervaring opdoen** met het samenbrengen van **information manoeuvre** capaciteiten die insight, foresight en doorlopend handelingsperspectief bieden in drie dimensies (cognitief, virtueel en fysiek).

In dit product wordt gewerkt met een mate van waarschijnlijkheid in relatie tot de gegeven duiding, conclusies of beoordeling van de factoren van invloed. In de onderstaande tabel is de mate van waarschijnlijkheid toegelicht.

Terminologie	Confidence level
Zeer waarschijnlijk	Meer dan 90%
Waarschijnlijk	60-90%
Mogelijk	40-60%
Onwaarschijnlijk	10-40%
Zeer onwaarschijnlijk	Minder dan 10%

(2) Inleiding

Dit document tracht een zo volledig mogelijk antwoord te geven op de volgende vragen zoals gesteld vanuit Commandant Landstrijdkrachten (C-LAS):

Hoofdvraag:

Welke effecten in de NLD-samenleving zijn te onderkennen als gevolg van de COVID-19 crisis?

Deelvragen:

1. In hoeverre ontwikkelt COVID-19 zich in NLD in de aankomende zes maanden?
2. In hoeverre beïnvloedt de verspreiding van COVID-19 de vitale infra in NLD in de aankomende zes maanden?
3. In hoeverre beïnvloedt de verspreiding van COVID-19 de maatschappelijke stabiliteit in NLD in de aankomende zes maanden?
4. In hoeverre beïnvloedt de verspreiding van COVID-19 de economische stabiliteit in NLD in de aankomende zes maanden?

Om antwoord te kunnen geven op bovengenoemde deelvragen wordt gebruik gemaakt van het maatschappelijk kompas.

Het maatschappelijk kompas wordt door het LIMC gebruikt om, door middel van ontwikkeling van de factoren, de ontwikkeling binnen de scenario's over tijd te bepalen te volgen en vroegtijdig trends te onderkennen. Elke factor van invloed is onderhevig aan een aantal onderliggende indicatoren. Deze indicatoren worden wekelijks afzonderlijk gewogen waarna er factorintegratie plaatsvindt die de samenhang duidt.

De factoren van invloed zijn waar mogelijk geschaard onder de deelvragen zoals gesteld door C-LAS, aangevuld met 'overige' factoren van invloed die niet onder de assen van het kompas vallen, maar wel een versterkend effect op het geheel aan ontwikkelingen hebben.

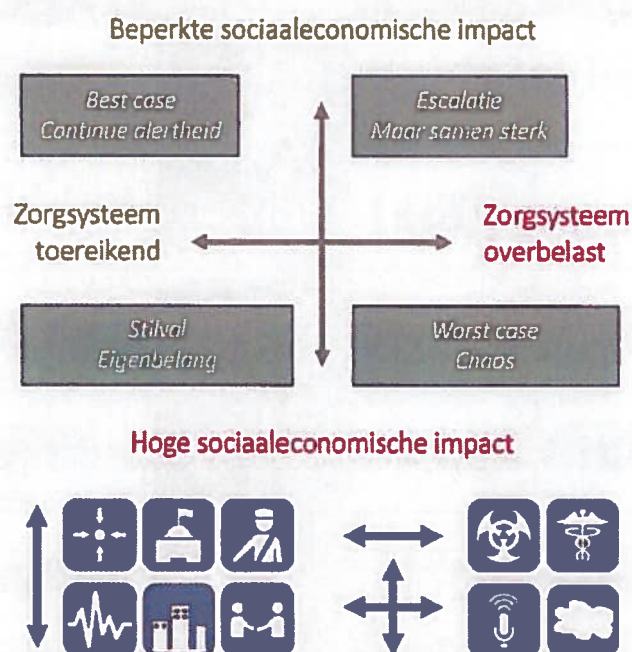
Dit document is als volgt opgebouwd. Allereerst worden de factoren van invloed en het scenario geïntroduceerd. Daarna volgt de overkoepelende conclusie met daaronder het dashboard waarop wekelijks verschuivingen per indicator inzichtelijk worden gemaakt. Aansluitend wordt in de beoordeling van de factoren van invloed een verdiepende analyse en argumentatie gegeven van de waargenomen ontwikkelingen per deelvraag. Vervolgens wordt een geografisch overzicht van significante gebeurtenissen in (Caribisch) Nederland en de grensgebieden van Nederland gegeven. Afsluitend wordt een vooruitblik gegeven van opkomende evenementen. Daarbij wordt tevens handelingsperspectief aan C-LAS geboden wat gebaseerd is op de meest recente ontwikkelingen op het gebied van COVID-19 in Nederland.

(3) Scenario's maatschappelijk kompas

Factor		Factor	
	1. Virus		6. Vitale infrastructuur
	2. Zorg		7. Economie
	3. Continuïteit van bestuur		8. Destabilisering (niet) statelijke actoren
	4. Openbare orde & Veiligheid		9. Communicatie & media
	5. Burgerschap		10. Meteo, evenementen & incidenten

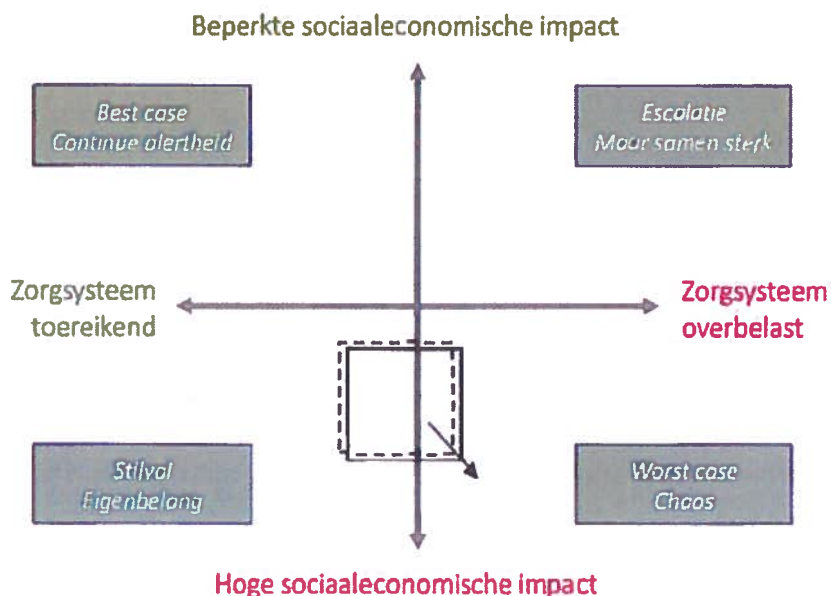
Het LOT-C heeft tien (10) primaire factoren van invloed geïdentificeerd. Op de assen van het maatschappelijk kompas staan de twee (2) factoren van invloed die de grootste impact hebben. Op de horizontale as staat de impact van COVID-19 op de zorg. Op de verticale as staat de sociaaleconomische impact weergegeven. Op basis van de vier (4) kwadranten kunnen vervolgens scenario's gebouwd worden.

Voor verdere beschrijving zie bijlage II: Scenario's

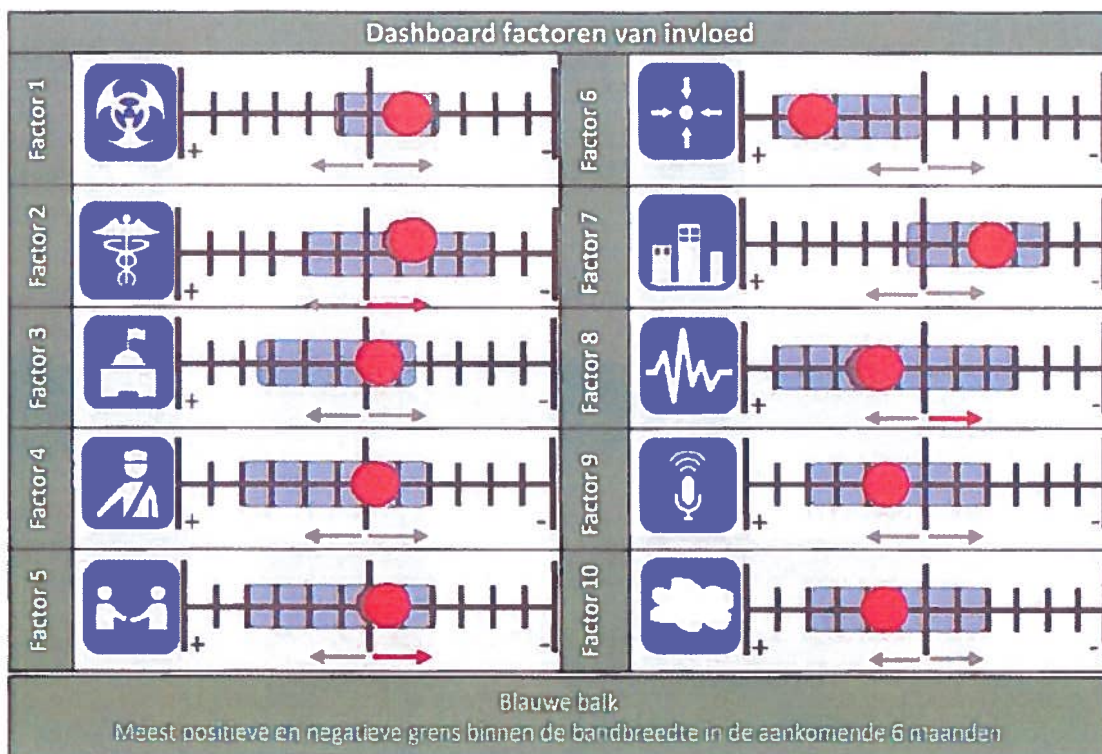

(4) Actuele ontwikkeling maatschappelijk kompas

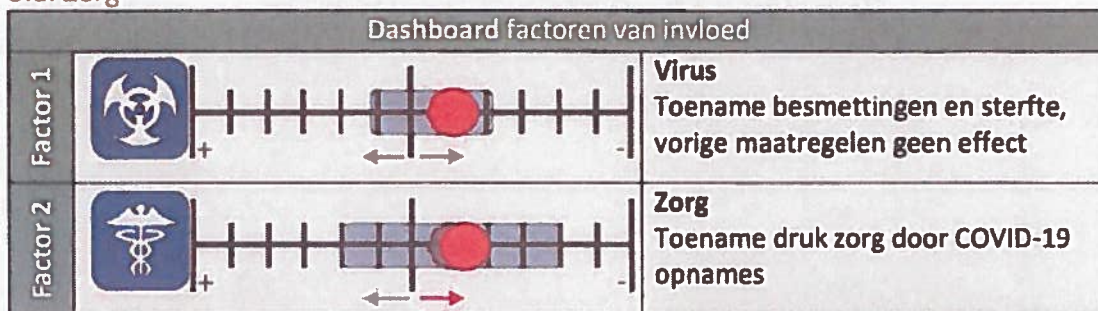
Conclusie

Door oplopende besmettingscijfers en ziekenhuisopnames is het waarschijnlijk dat de belasting van het zorgsysteem de komende drie weken zal toenemen, met uitgestelde reguliere zorg tot gevolg. Ook op de as 'sociaaleconomische impact' vindt wederom een verslechtering plaats. De gevolgen van de COVID-19 crisis en de genomen maatregelen om deze crisis te beteugelen hebben waarschijnlijk een polariserend effect. De verslechterde factoren zijn 'Virus', 'Burgerschap' en 'Destabilisering'.

5.1. Zorg

Highlights

- Het is waarschijnlijk dat de komende week het aantal besmettingen wederom toeneemt;
- Reguliere zorg wordt volgende maand mogelijk verder afgeschaald dan in de eerste COVID-19 golf;
- Het is waarschijnlijk dat de aankomende week het aantal COVID-19 gerelateerde sterfgevallen verder toeneemt.

Toelichting

Het is waarschijnlijk dat de komende week de druk op de zorg verder toeneemt.

Ondanks de aanvullende maatregelen van 13 oktober, is het waarschijnlijk dat het aantal ziekenhuisopnames de aankomende week blijft oplopen. Deze week is het aantal besmettingen en ziekenhuisopnames wederom toegenomen (zie figuur 1 en 2 op volgende pagina). De COVID-19 maatregelen van 29 september hebben weinig tot geen effect gehad.¹ Uit de eerste COVID-19 golf is gebleken dat maatregelen minimaal een week nodig hebben om effect te hebben.² Daarnaast is het verzuim onder zorgpersoneel hoog en is het waarschijnlijk dat dit verder zal oplopen.³ Een gedeelte van dit verzuim wordt veroorzaakt door besmetting met COVID-19.⁴ Een ander gedeelte van het personeel zit ziek thuis door te lange blootstelling aan verhoogde werkdruk.⁵ Door het hoge aantal ziekhuisopnames is het waarschijnlijk dat zowel verzuim door besmetting als door een te hoge werkdruk zal oplopen. Ten slotte kunnen Nederlandse IC-patiënten momenteel niet verplaatst worden naar Duitse ziekenhuizen, zoals tijdens de eerste COVID-19 golf. Duitsland heeft een wettelijke verplichting om bedden voor eigen patiënten vrij te houden. Doordat Nederland te laat is met een hulpverzoek kan de Duitse regering nu geen gehoor geven aan een verzoek. Het is onduidelijk wanneer er wel Duitse IC-bedden beschikbaar komen voor Nederlands patiënten.⁶

Weekcijfers COVID-19	
Reproductiegetal (R_0)	1,27(R_0) <i>1,17(R_0)</i>
Geteste personen	239.639 <i>223.274</i>
% Positieve testen	13,8% <i>10,4%</i>
Nieuwe gemelde besmettingen	43.903 <i>27.485</i>
Nieuwe COVID-19 IC ziekenhuisopnames	192 <i>121</i>
Nieuwe COVID-19 niet-IC ziekenhuisopnames	1144 <i>802</i>
COVID-19 sterfgevallen	150 <i>89</i>

**Cursief gedrukte tekst zijn gegevens van week 40, dikgedrukte tekst is van week 41. Bron: RIVM en NICE*

¹ www.rivm.nl/nieuws/verspreiding-nieuwe-coronavirus-gaat-onverminderd-door

² www.rivm.nl/nieuws/duidelijke-impact-van-landelijke-maatregelen-om-covid-19-epidemie-te-bestrijden

³ www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/40/ziekteverzuim-zorg-en-welzijn-hoogst-sinds-2003

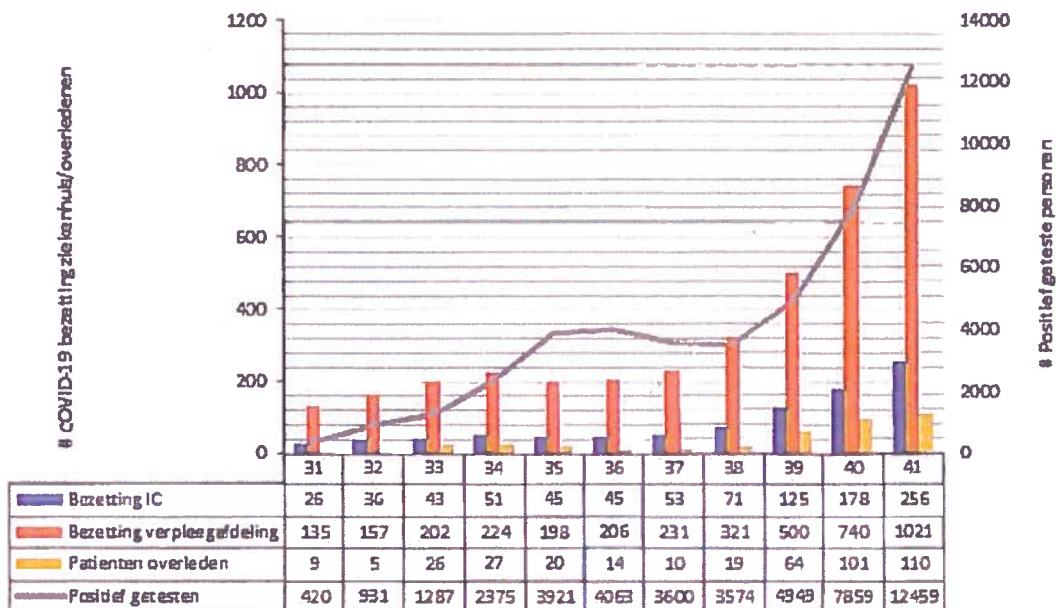
⁴ www.nrc.nl/nieuws/2020/09/29/ziekteverzuim-ziekenhuizen-en-ambulancepersoneel-toegenomen-a4013986

⁵ www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/40/ziekteverzuim-zorg-en-welzijn-hoogst-sinds-2003

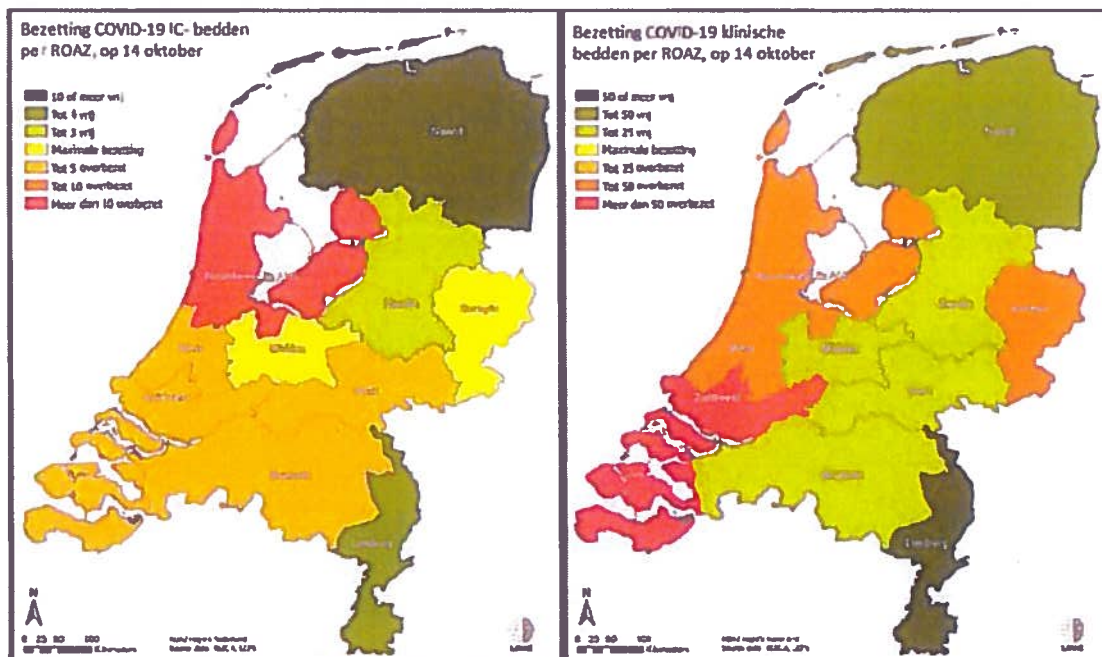
⁶ www.bnr.nl/nieuws/gezondheid/10423605/duitsland-verbaasd-over-tweede-golf-nederland

COVID-19 besmettingen, gemiddelde bezetting en overledenen week 31 t/m 41

Figuur 1: Overzicht besmettingen, gemiddelde ziekenhuisbezetting per week, overledenen. Brondata: Stichting NICE/RIVM

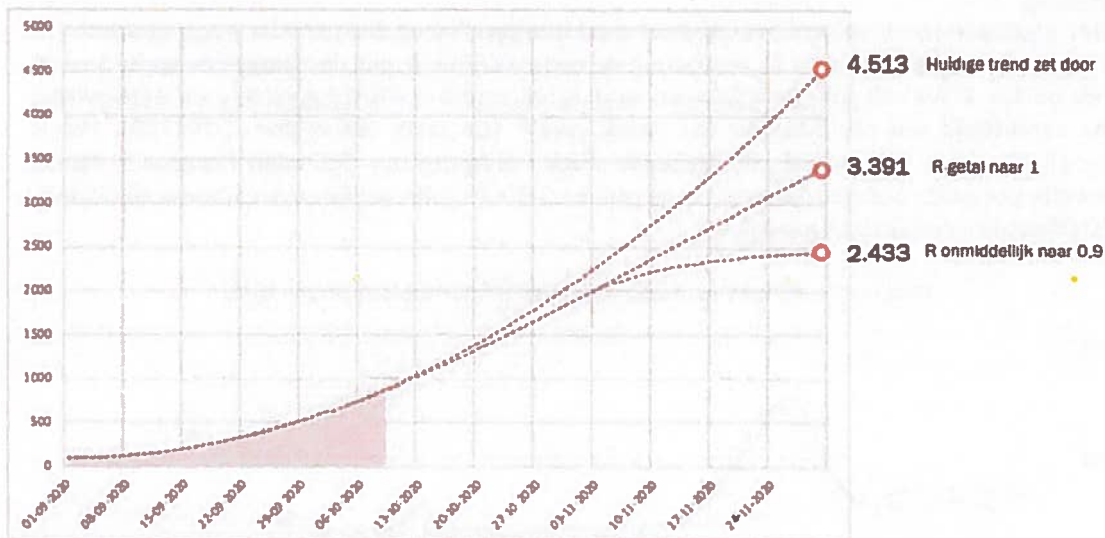

Figuur 2 Brondata: LCPS dagrapportage 14 oktober 2020

De getoonde kaarten geven de druk op de IC en de klinische bedden per ROAZ weer. Deze kaarten geven een getalsmatig beeld. Ervaren werkdruk bij zorgpersoneel is bijvoorbeeld niet in de achterliggende data meegenomen. Deze nuance dient te worden gemaakt bij de interpretatie en implicaties.

Prognose opname aantal klinische COVID-19 patiënten

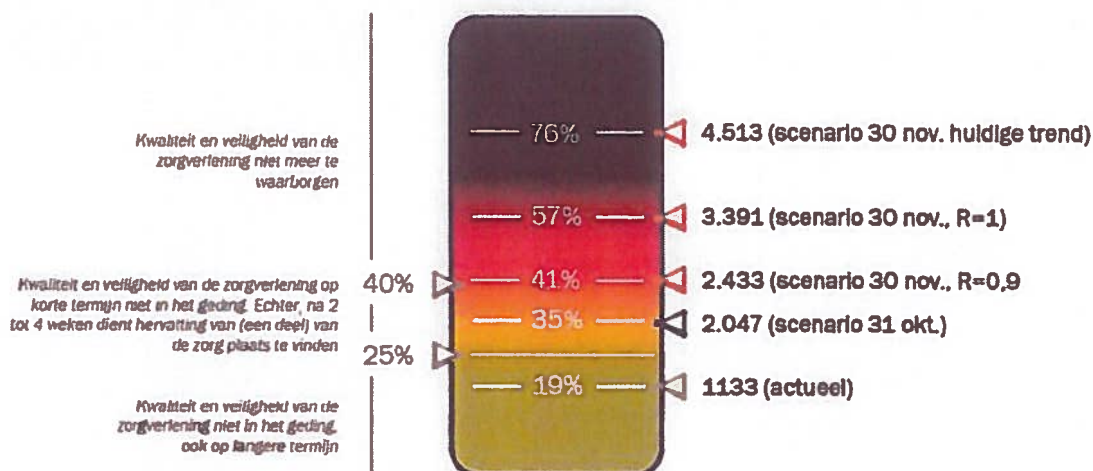
NB: 100 opgenomen patiënten vereisen 140 bedden; +30 bedden voor COVID-19 verdachte patiënten en +10 bedden flexibele schil.

Figuur 3 Bron LCPS technische briefing 14 oktober 2020

Reguliere zorg wordt volgende maand mogelijk verder afgeschaald dan in de eerste COVID-19 golf.

Veel ziekenhuizen hebben reguliere zorg al afgeschaald om de COVID-19 zorgcapaciteit te vergroten. In de meeste gevallen gaat dit om een afschaling van 10 -20%. In een uitzonderlijk geval is er met 40% afgeschaald.⁷ In de piek van de eerste COVID-19 golf was de reguliere zorg met 50% afgeschaald.⁸ Met de huidige prognose voor klinische bezetting (zie figuur 3) worden door het LCPS drie scenario's geschetst. Alleen in het gunstigste scenario waarbij het R_0 getal onmiddellijk naar 0,9 daalt kan het afschalen van de reguliere zorg onder de 50% blijven (zie figuur 4). Het is mogelijk dat de nieuwe maatregelen van 13 oktober j.l. onvoldoende effect hebben om die daling te realiseren.

Prognose afschalen reguliere klinische zorg t.o.v. opschaling COVID-19 klinische zorg

Figuur 4 Bron: LCPS technische briefing VWS 14 oktober 2020

⁷ www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/live-ziekenhuizen-in-zuid-holland-schalen-40-procent-van-reguliere-zorg-a%20b215c9a0/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

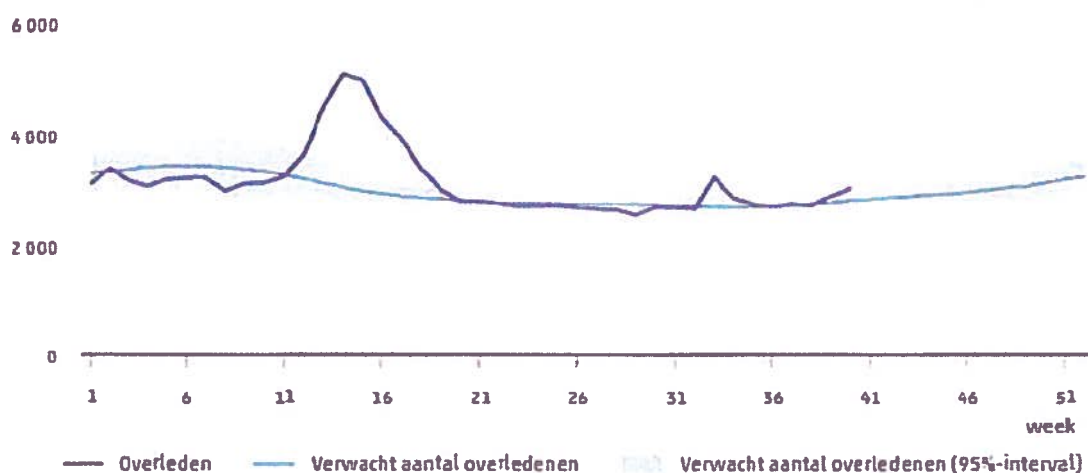
⁸ www.demedischspecialist.nl/blog/tsunami-genaamd-covid-19

Het is waarschijnlijk dat de aankomende week het aantal COVID-19 gerelateerde sterfgevallen verder toeneemt.

In het afgelopen jaar is volgens het CBS het aantal sterfgevallen op drie periodes hoger geweest dan het verwachte aantal (zie figuur 5). Het betreft de eerste COVID-19 golf, de hittegolf in week 33 en 34 en de huidige COVID-19 golf. De afgelopen week is het aantal COVID-19 gerelateerde sterfgevallen bijna verdubbeld ten opzichte van een week eerder (zie tabel Weekcijfers COVID-19). Het is waarschijnlijk deze stijgende lijn de komende week zal doorzetten. De reden hiervoor is dat de besmettingen onder ouderen oplopen.⁹ In de eerste COVID-19 golf is gebleken dat 99% van alle COVID-19 sterfgevallen ouder was dan 50 jaar.¹⁰

Totaal aantal overleden per week (zowel COVID-19 als niet- COVID-19), in 2020

Figuur 5 Bron: CBS

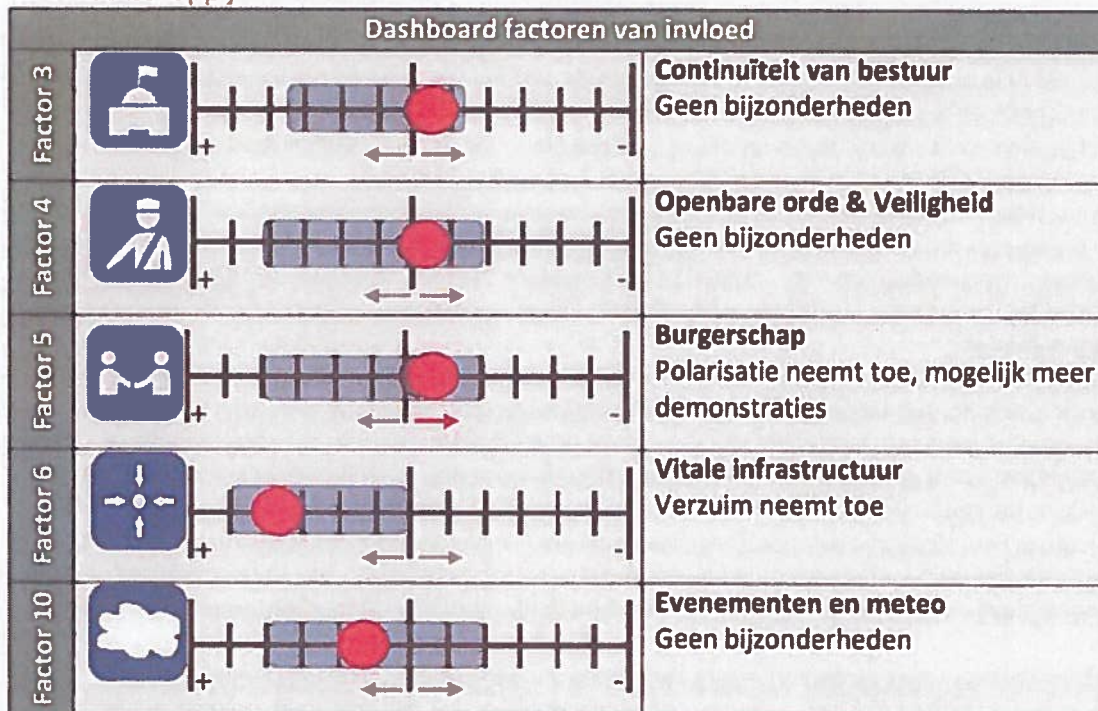
In deze grafiek worden het totaal aantal overledenen en het verwachte aantal overledenen over tijd weergegeven. De verticale as geeft het aantal overleden personen weer en de horizontale as de weken waarin de sterfte plaatsvond. Het verwacht aantal wordt berekend door een algoritme van het CBS.

⁹ www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/41/sterfte-neemt-opnieuw-toe

¹⁰ www.trouw.nl/binnenland/de-balans-na-de-eerste-golf-99-procent-van-de-doden-is-50-plus~bf38662c/

5.2. Maatschappij

Highlights

- Het is waarschijnlijk dat de polarisatie in de Nederlandse samenleving toeneemt, mogelijk resulterend in meer en grootschaligere demonstraties;
- Verzuim neemt waarschijnlijk toe, mede als gevolg van het gebruik van de Coronamelder-app.

Toelichting

Het is waarschijnlijk dat de polarisatie in de Nederlandse samenleving toeneemt, mogelijk resulterend in meer en grootschaligere demonstraties.

Bestaande verschillen in de samenleving worden versterkt door de COVID-19 crisis. De gevolgen voor de gezondheid zijn bijvoorbeeld voor ouderen ernstiger dan voor jongeren. Daarnaast hebben hoger opgeleiden over het algemeen meer mogelijkheden om thuis te werken dan lager opgeleiden en daardoor ondervinden zij minder gevolgen van de maatregelen. Ook worden mensen met een vast contract minder hard getroffen door de economische gevolgen dan mensen met een flexibel contract of zzp'ers.¹¹ Een ander bestaand verschil dat benadrukt wordt door deze crisis, is de uitzonderingspositie voor religieuze bijeenkomsten. Zo wordt in traditionele media bericht over het maximaal aantal aanwezigen bij evenementen, waar voor kerkelijke bijeenkomsten een uitzondering geldt.¹²

Naast reeds bestaande vormen van polarisatie, legt deze crisis ook nieuw contrast bloot. Waar bestaande contrasten vooral een tegenstelling tussen de sociaaleconomisch hogere en lagere klassen tonen, zijn deze nieuwe contrasten ook te vinden in de middenklasse. Sociologen observeren een nieuw contrast tussen beroepen waarbij menselijk contact essentieel is en beroepen die zonder menselijk contact kunnen worden uitgevoerd. De laatste groep heeft waarschijnlijk minder last van de gevolgen van de COVID-19 maatregelen.¹³

¹¹ www.cpb.nl/macro-economische-verkenning-mev-2021#

¹² nos.nl/artikel/2351773-minder-mensen-welkom-bij-zondagsdiensten-hersteld-hervormde-kerk-staphorst.html

¹³ www.socialevraagstukken.nl/corona-creert-nieuwe-scheur-in-samenleving

Een ander opvallend onderscheid is tussen de groep die de COVID-19 maatregelen strikt naleeft en de groep die lak heeft aan de maatregelen.¹⁴ Dit onderscheid wordt al enkele weken door verschillende Veiligheidsregio's gesignaleerd.¹⁵ Een mogelijke verklaring voor deze vorm van polarisatie is een verschil in beleving van de urgentie. Het is mogelijk dat mensen van wie naasten ziek zijn geworden door COVID-19 de urgentie van de maatregelen meer voelen en daarom meer geneigd zijn om de maatregelen na te leven. De groep die de maatregelen niet naleeft, voelt zich waarschijnlijk vooral geraakt door de beperkende maatregelen en niet zozeer door het virus.

Een voorbeeld hiervan is de avond van 14 oktober, waarop de nieuwe maatregelen in zijn gegaan. Deze avond was zeer druk voor de horeca en [REDACTED] heeft een groot feest stilgelegd vanwege overtreding van de COVID-19 maatregelen. Hierbij benoemt de [REDACTED] 'het egoïstische gedrag' van de feestvierders.¹⁶ Ook onder sociale media gebruikers is deze discussie waarneembaar.¹⁷

Volgens sociaalwetenschappelijk inzicht zal de bereidheid van de massa om te demonstreren toenemen als er geen verbetering optreedt in de gevolgen van de COVID-19 crisis. Naast gebrek aan perspectief speelt ook vertwijfeling over het overheidsbeleid een rol bij deze bereidheid. Deze vertwijfeling wordt gevoed door een levendig debat in de media, waarbij vanuit verschillende hoeken kritiek wordt geuit over het overheidsbeleid ten aanzien van COVID-19. Voorbeelden hiervan zijn de brandbrief van medisch personeel¹⁸ en het RedTeam.¹⁹ Het ontstaan van een nieuwe gedupeerde groep (de flexibele werknemers uit de middenklasse) zorgt mogelijk voor meer deelnemers voor demonstraties, waardoor er de komende maand mogelijk meer en grotere demonstraties komen.²⁰

Verzuim neemt waarschijnlijk toe, mede als gevolg van het gebruik van de Coronamelder-app.

Het is waarschijnlijk dat het verzuim onder werknemers in alle sectoren, waaronder de vitale infrastructuur, de komende drie weken toeneemt. Dit is niet alleen het gevolg van oplopende besmettingen en onvoldoende testcapaciteit, zoals eerder is vermeld.²¹ Ook het gebruik van de Coronamelder-app speelt hierin waarschijnlijk een rol. Als een gebruiker van de app langer dan vijftien minuten nabij een persoon met een COVID-19 besmetting is geweest, krijgt de gebruiker het advies om tien dagen in quarantaine te gaan. Dit advies geldt ook als er geen klachten zijn. Bij geen klachten is het niet mogelijk om getest te worden bij de GGD. Hierdoor kan het voorkomen dat een gezond, niet-besmet persoon toch tien dagen niet gaat werken.²² Dit kan bij sterk oplopende verzuimcijfers in vitale processen mogelijk tot verstoring leiden.

¹⁴ www.rd.nl/vandaag/binnenland/polarisatie-over-aanpak-corona-groeit-1.1688642

¹⁵ LCMS

¹⁶ www.nu.nl/coronavirus/6084032/drukke-in-horeca-voor-sluiting-politie-legt-feest-in-den-haag-stil.html

¹⁷ Corona crime change monitor week 41

¹⁸ <https://opendebat.info/verkorte-brandbrief/>

¹⁹ <https://www.nu.nl/coronavirus/6083948/red-team-kabinet-moet-deze-fase-gebruiken-om-testbeleid-op-orde-te-krijgen.html>

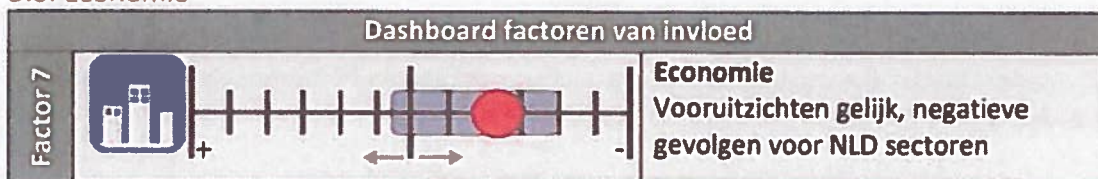
²⁰ www.socialelvraagstukken.nl/corona-creeert-nieuwe-scheur-in-samenleving

²¹ LIMC Weekly, week 39 & 40

²² nos.nl/nieuwsuur/artikel/2352243-werknemers-en-werkgevers-maken-zich-zorgen-over-quarantaine-door-corona-app.html

5.3. Economie

Highlights

- Het is zeer waarschijnlijk dat de sectoren horeca, toerisme, transport en sport ernstige negatieve gevolgen zullen ondervinden van de nieuwe gedeeltelijke lockdown;
- Onzekerheid over de verkiezingsuitslag in de Verenigde Staten heeft waarschijnlijk negatieve gevolgen voor de financiële markt in Nederland.

Toelichting

Het is waarschijnlijk dat de sectoren horeca, toerisme, transport en sport ernstige negatieve gevolgen zullen ondervinden van de nieuwe gedeeltelijke lockdown.

De komende vier weken is het door de nieuwe maatregelen voor verschillende sectoren in de economie moeilijk om omzet te draaien. Diverse vakbonden, werkgeversorganisaties en belangengroeperingen geven aan door reserves heen te zijn en pleiten voor extra ondersteuning.^{23, 24} Daarnaast geeft de Nederlandse Vereniging van Banken aan dat in de sector horeca bedrijven niet meer automatisch geholpen zullen worden bij financiële problemen.²⁵ Hoewel de regering waarschijnlijk zwaar getroffen sectoren aanvullend gaat steunen, heeft de gedeeltelijke lockdown waarschijnlijk tot gevolg dat meer bedrijven en organisaties in de genoemde sectoren uiteindelijk failliet zullen gaan.²⁶

Onzekerheid over de verkiezingsuitslag in de Verenigde Staten heeft waarschijnlijk negatieve gevolgen voor de financiële markt in Nederland.

Het is waarschijnlijk dat er onrust ontstaat na de uitslag van de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Ten eerste geven beide kampen van de huidige presidentskandidaten aan de uitslag te zullen aanvechten bij de kleinste vermoedens van een onrechtmatig verloop of wanneer de andere partij met een klein verschil wint.^{27, 28, 29} Ten tweede staat de logistieke uitvoering van de Amerikaanse verkiezingen door de COVID-19 crisis mogelijk onder druk. Landelijk is het moeilijk om voldoende aantallen medewerkers te werven om uitvoering te geven aan de organisatie van de verkiezingen. De verwachting is dat grote aantallen mensen per post zullen gaan stemmen. De verwerking van deze stemmen duurt waarschijnlijk langer dan gebruikelijk waardoor langer onduidelijkheid bestaat over de uitslag. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) voert wereldwijd, waaronder in de Verenigde Staten (VS), waarnemingsmissies uit om het verloop van verkiezingen te controleren. Door de gevolgen van de COVID-19 crisis is men slechts in staat een fractie van het geplande aantal van 500 waarnemers af te vaardigen naar de VS. Hierdoor is de controlerende functie van de OVSE beperkt. In het geval dat er discussie ontstaat over de verkiezingsuitslag is het mogelijk dat de OVSE minder autoriteit zal hebben om mogelijke onrust weg te nemen.³⁰

²³ nos.nl/artikel/2352225-werkgevers-willen-extra-overheidssteun-en-time-out-voor-getroffen-ondernemers.html

²⁴ www.ad.nl/ad-werkt/lockdown-is-doodsteek-voor-kroegen-en-restaurants-kabinet-help-ons~affee0a

²⁵ nos.nl/artikel/2352235-tweede-lockdown-maar-banken-geven-geen-tweede-betalpauze.html

²⁶ fd.nl/economie-politiek/1360614/kabinet-kijkt-serieus-naar-extra-coronasteun-voor-zwaar-getroffen-sectoren

²⁷ www.nu.nl/buitenland/6079464/uitslag-verkiezingen-leidt-waarschijnlijk-tot-zaak-voor-hooggerechtshof.html

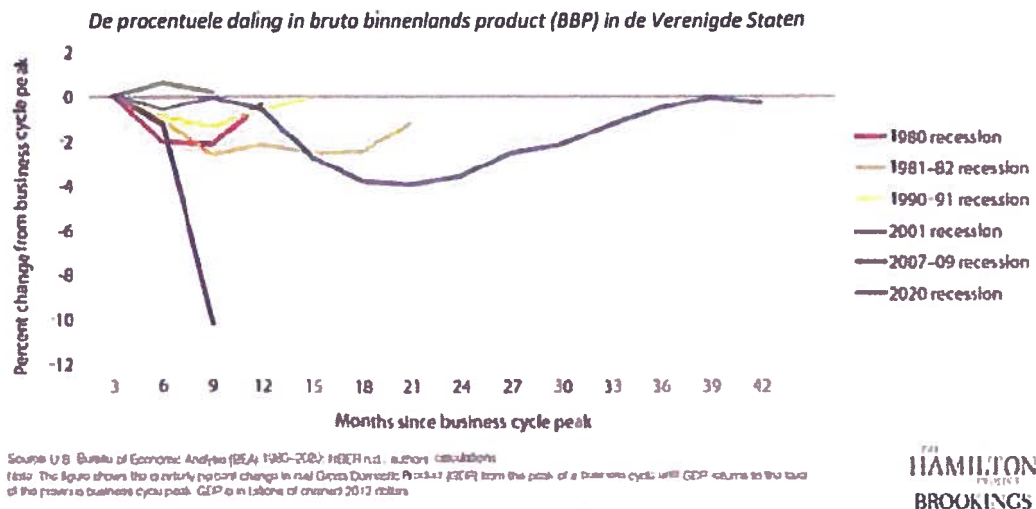
²⁸ www.cnn.com/2020/09/17/us/politics/russia-warns-russians-actively-influencing-2020-election.html

²⁹ www.nytimes.com/2020/08/03/us/politics/russia-mail-in-voting.html

³⁰ www.trouw.nl/buitenland/internationale-waarnemers-amerikaanse-verkiezingen-zijn-er-vooral-voor-de-sier~b0ec4e5e

Het is waarschijnlijk dat de staat van de Amerikaanse de economie al slecht is tijdens de verkiezingen. Momenteel zit de Amerikaanse economie door COVID-19 in een diepe crisis (zie figuur 6).^{31, 32, 33} Daarbij zijn de beurskoersen in met name de Verenigde Staten sinds de lockdown maatregelen los komen te staan van de reële economie en is sprake van een bubbel op de beurzen.^{34, 35} Deze bubbel is grotendeels het gevolg van monetaire en fiscale steunmaatregelen.

Figuur 6: de procentuele daling in bruto binnenlands product (BBP) in de Verenigde Staten in vergelijking met eerdere recessies.

In de nabije toekomst is het mogelijk dat de staat van de Amerikaanse economie verder zal verslechteren. Het Internationaal Monetair Fonds verwacht bijvoorbeeld een economische krimp van -5,8% voor ontwikkelde economieën waaronder die van de Verenigde Staten.³⁶ Daarnaast is er brede consensus onder economen dat economieën momenteel grotere klappen bespaard blijven, omdat overheden bedrijven en burgers bij staan om de economische gevolgen van de COVID-19 crisis te dempen. Indien overheden deze steun stoppen of minderen, zal de economische situatie waarschijnlijk verslechteren. Dit gaat zowel op voor de Amerikaanse als de Nederlandse situatie.³⁷ Het uitstellen of het verkleinen van een steunpakket voor de Amerikaanse economie doet mogelijk afbreuk aan het herstellend vermogen van de economie van de Verenigde Staten.^{38, 39} Dit wordt waarschijnlijk versterkt door de te verwachten onzekerheid na de verkiezingen, aangezien onzekerheid in zijn algemeen negatieve gevolgen heeft voor financiële markten.⁴⁰

Het is waarschijnlijk dat de Nederlandse economie negatieve gevolgen ondervindt van een verslechterende Amerikaanse economie (zie figuur 7). De Nederlandse economie is sterk verknoot met de Amerikaanse economie; dit blijkt onder meer uit de rol van de dollar als wereldreservemunt. Veel Nederlandse pensioenfondsen en banken beleggen in dollargenomineerde aandelen en

³¹ www.brookings.edu/research/ten-facts-about-covid-19-and-the-u-s-economy

³² www.rtlnieuws.nl/economie/beurs/artikel/5174433/amerika-vs-economie-krimp-clijfers-duiding

³³ www.forbes.com/sites/2020/10/12/the-impact-of-covid-19-on-us-economy-and-financial-markets/#66966cd72d20

³⁴

³⁵ www.ft.com/content/9d12ae03-2f6b-4028-8464-e305269e7ee3

³⁶ World Economic Outlook, Oct 2020, IMF

³⁷ www.parool.nl/nederland/overheidssteun-blijft-nodig-ook-nu-de-economie-weer-aantrekt~b1fdf212

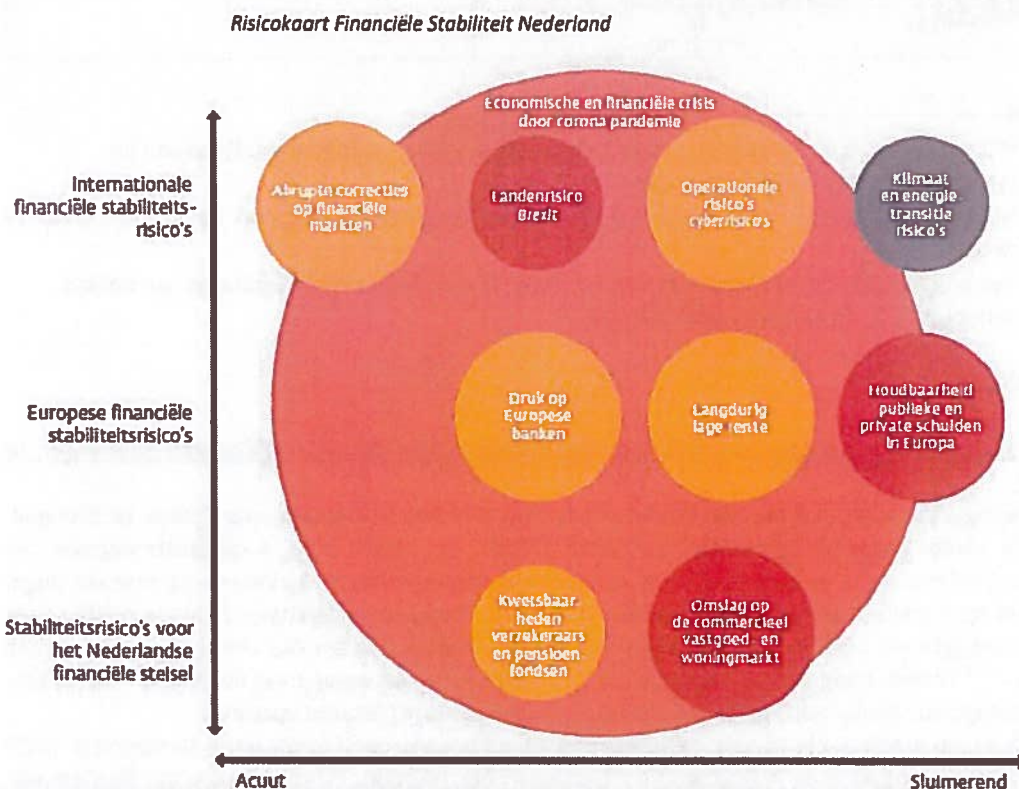
³⁸ edition.cnn.com/2020/10/10/politics/stimulus-talks-senate-gop/index.html

³⁹ nos.nl/artikel/2351284-laast-onderhandelingen-over-nieuw-economisch-steunpakket-af.html

⁴⁰ www.cpb.nl/publicatie/de-macro-economische-gevolgen-van-een-toename-van-onzekerheid

obligaties. Als deze minder waard worden, kunnen banken insolvent raken en moeten pensioenfondsen wellicht gaan korten.⁴¹ ⁴² Daarnaast betekent een devaluatie van de dollar dat Nederlandse producten duurder worden voor Amerikanen. In dit geval zal de Amerikaanse vraag naar Nederlandse exportproducten afnemen. Dit zal vervolgens een negatief effect hebben op de handelsbalans en daarmee de Nederlandse economie. Hoewel de stabiliteit van de Nederlandse banken momenteel op orde is, heeft De Nederlandsche Bank aangegeven dat een sterke financiële tegenvaller als een abrupte devaluatie van de dollar tot problemen kan leiden.⁴³

Figuur 7: Risicokaart financiële stabiliteit Nederland. Bron: *Overzicht Financiële Stabiliteit, Najaar 2020, De Nederlandsche Bank*. De risicokaart geeft een schematisch overzicht van de belangrijkste risico's voor de financiële stabiliteit. Het risico van een economische en financiële crisis als gevolg van de coronapandemie is hierin het grootst. Andere risico's voor de financiële stabiliteit hangen veelal samen met de coronacrisis. De grootte van de bol geeft de omvang van het risico weer. De kleur van de bol geeft weer of een risico op de middellange termijn gezien sterk toenemend (rood), beperkt toenemend (geel) of constant (grijs) is.

⁴¹ fd.nl/ondernemen/1360386/dnb-is-bang-dat-banken-toch-weer-deel-van-het-probleem-worden-let-op-embargo-13-00-uur

⁴² www.bankingsupervision.europa.eu/press/interviews/date/2020/html/ssm.in20200925~0a49bf3ea9.en.html

⁴³ nos.nl/artikel/2352146-dnb-nederlandse-banken-voorlopig-niet-in-zwaar-weer.html

5.4. Destabilisering (niet) statelijke actoren en Communicatie & Media

Dashboard factoren van invloed		
Factor 8		Destabiliserende actoren Viruswaarheid opzoek naar nieuwe mogelijkheden
Factor 9		Communicatie & Media Mogelijke polarisering COVID-19 debat

Highlights

- Waarschijnlijk is de beweging Viruswaarheid opzoek naar nieuwe mogelijkheden om standpunten naar voren te brengen;
- Mogelijk polariseert berichtgeving over niet westerse allochtonen op de IC het COVID-19 debat;
- Het is waarschijnlijk dat berichtgeving rondom cijfers van het RIVM bijdraagt aan dalend vertrouwen in de aanpak van COVID-19.

Toelichting

Viruswaarheid is waarschijnlijk op zoek naar nieuwe manieren om zijn standpunten naar voren te brengen.

De beweging Viruswaarheid probeert haar boodschap via diverse kanalen naar buiten te brengen. Naast de reeds bekende protesten in diverse steden en acties zoals #ikdoenietmeermee zet Viruswaarheid een eigen website in.^{44,45} Op de website is nieuwe content te vinden waarmee het eigen standpunt op nieuwe manieren kan worden uitgedragen. Zo kunnen personen zich aanmelden voor protesttrainingen en zijn er banners beschikbaar met diverse teksten die men op Facebook kan plaatsen.^{46,47} Tevens ondersteunt Viruswaarheid de petitie 'Samen terug naar normaal'.⁴⁸ De petitie 'Samen terug naar nieuw normaal' gebruikt de alternatieve krant 'Gezond verstand'.

Verder is in de traditionele media berichtgeving gepubliceerd dat Forum voor Democratie (FvD) openlijk interesse heeft in de achterban van Viruswaarheid, hierdoor is het mogelijk dat de stem van Viruswaarheid via FvD in het politieke debat wordt meegenomen.⁴⁹

⁴⁴ www.ad.nl/binnenland/...s-vrij-en-wilde-direct-door-naar-nieuwe-demonstratie~a4e1ae11/

⁴⁵ 20201006-DV-LMC-#IDNMM

⁴⁶ www.viruswaarheid.nl/online-training/

⁴⁷ www.viruswaarheid.nl/actie/

⁴⁸ www.samenterugnaarnormaal.nl/

⁴⁹ www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/5190050/aanpak-coronacrisis-verkiezingen-spelen-duidelijke-rol-op-de

Het is mogelijk dat berichtgeving rondom COVID-19 patiënten van niet-westerse afkomst het publieke debat over COVID-19 polariseert.

Op 7 oktober meldt een IC arts in het radioprogramma ARGOS/VPRO expliciet dat momenteel een groot gedeelte van de ziekenhuisopnames in de Randstad van niet-westerse afkomst is.⁵⁰ In de traditionele en sociale media ontstaat een discussie tussen de fractievoorzitter van de PVV en de andere politieke partijen.^{51,52,53,54} Door de discussie tussen verschillende politieke partijen is het mogelijk dat de polarisatie tussen niet-westerse allochtonen en andere bevolkingsgroepen met betrekking tot COVID-19 verder toeneemt.

Het is waarschijnlijk dat berichtgeving rondom cijfers van het RIVM bijdraagt aan dalend vertrouwen in de aanpak van COVID-19.

Op 14 oktober berichtte NU.nl over cijfers die door het RIVM gebruikt zijn om druk op de zorg in kaart te brengen. In dit bericht wordt aangekaart dat het overheidsbeleid mogelijk gebaseerd is op onvolledige of onduidelijke cijfers. Onduidelijkheid en kritiek op de overheid heeft een negatief effect op het vertrouwen in de aanpak. Daarom draagt deze berichtgeving waarschijnlijk bij aan het afnemende draagvlak voor en het afnemende vertrouwen in de aanpak van COVID-19.^{55,56}

⁵⁰ www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/covid-patienten-van-niet-westerse-afkomst-oververtegenwoordigd-op-ics-grote-steden.html

⁵¹ www.twitter.com/xxxxxxxxxxxxxpvv/

⁵² www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/5190050/aanpak-coronacrisis-verkiezingen-spelen-duidelijke-rol-op-de

⁵³ www.nos.nl/artikel/2351928-tweet-over-coronapatienten-met-niet-westerse-achtergrond.html

⁵⁴ www.bnr.nl/nieuws/politiek/10423406/woede-over-racistische-tweet

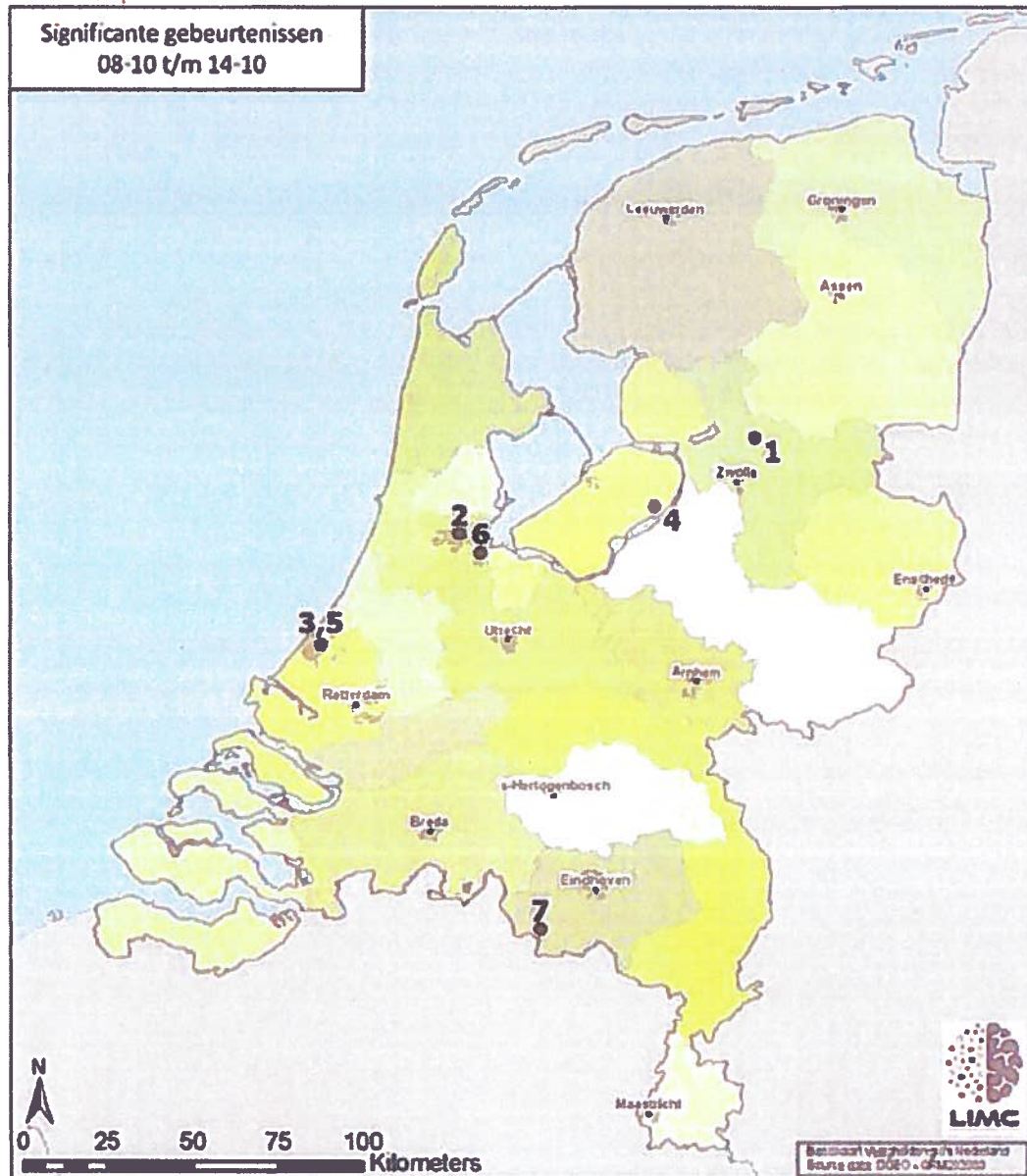
⁵⁵ www.nu.nl/coronavirus/6083846/ministerie-meldde-maandenlang-veel-te-welng-opnames-coronapatienten.html

⁵⁶ Het LIMC maakt sinds week 37 gebruik van de cijfers van NICE.

(6) Significante gebeurtenissen

6.1. Europees Nederland

Nr.	Datum	Onderwerp	Locatie	Relatie met factor
1	10-10-2020	Na landelijke ophef minder bezoekers voor diensten Hersteld Hervormde Kerk Staphorst.	Staphorst	Burgerschap
4	11-10-2020	Walibi zet een punt achter de bekende "Fright Nights" na niet kunnen naleven Coronamaatregelen.	Biddinghuizen	Burgerschap
2	10-10-2020	Politie beëindigt illegaal feest op dakterras Zeeburg.	Amsterdam	Openbare orde & veiligheid
3	11-10-2020	██████████ en andere virusactievoerders opgepakt in Den Haag.	Den Haag	Openbare orde & veiligheid
5	12-10-2020	Honderden mensen protesteren voor Tweede Kamer tegen coronamaatregelen, politie grijpt niet in	Den Haag	Openbare orde & veiligheid
6	12-10-2020	Corona-uitbraak bij woonzorgcentrum in Diemen: bezoek is twee weken niet welkom.	Diemen	Virus
7	13-10-2020	Het Pius X-College sluit tijdelijk de deuren. Volgens het Brabants Dagblad zijn 48 leerlingen op de middelbare school positief getest op het coronavirus. Onder het personeel zijn dertien positieve tests gemeld.	Bladel	Virus

6.3. Caribisch Nederland

 Bijzondere gemeenten binnen het Koninkrijk	
Bonaire	Wk 42: 65 actieve besmettingen (Wk 41: 68).
Saba	NSTR
St-Eustatius	Wk 42: 3 actieve besmettingen (Wk 41: 8).

 Landen binnen het Koninkrijk	
Aruba	Wk 42: 401 actieve besmettingen (Wk 41: 434).
Curaçao	Wk 42: 267 actieve besmettingen (Wk 41: 213).
St-Maarten	Wk 42: 66 actieve besmettingen (Wk 41: 75).

6.4. Grensgebieden

Toelichting

Reizen naar België

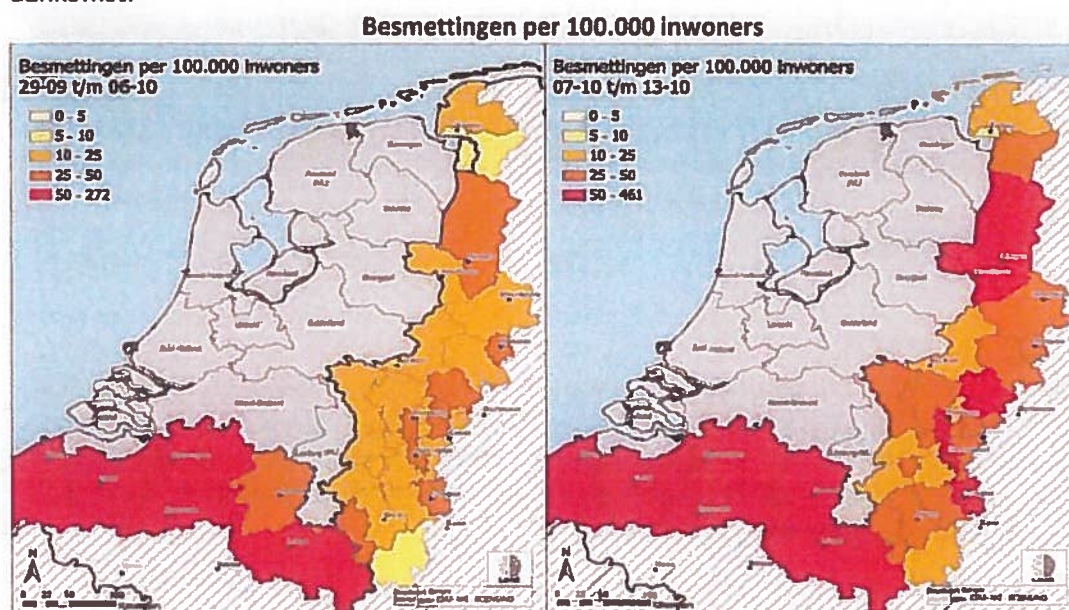
Reisadvies voor Nederlanders die naar België reizen: reis alleen naar België als het noodzakelijk is. In openbare ruimtes waar moeilijk afstand gehouden kan worden is een mondkapje verplicht vanaf 12 jaar. Na een verblijf in België moet men in Nederland 10 dagen in thuisquarantaine.⁵⁷ Reizigers die langer dan 48 uur in België verblijven moeten een 'Passenger Locator Form' invullen en overhandigen aan de Belgische autoriteiten.⁵⁸

Reisadvies voor Belgen die naar Nederland reizen: reis alleen indien noodzakelijk. Alle reizigers afkomstig uit België moeten na binnenkomst in Nederland 10 dagen in (thuis-)quarantaine (in Nederland) gaan.⁵⁹ Voor personen vanaf 13 jaar geldt een dringend advies een mondkapje te dragen in openbare ruimtes waar moeilijk afstand gehouden kan worden. In het openbaar vervoer zijn mondkapjes verplicht.

Reizen naar Duitsland

Reisadvies voor Nederlanders die naar Duitsland reizen: bij binnenkomst in Duitsland moet een negatieve COVID-19 test kunnen worden getoond die niet ouder is dan 48 uur.⁶⁰ Indien dit niet kan, moet men zich preventief laten testen en 14 dagen in thuisquarantaine (in Duitsland) gaan. Wanneer het testresultaat negatief is wordt deze quarantaine opgeheven. Voor Nederlandse grensarbeiders en doorreizigers geldt dit overigens niet.

Reisadvies voor Duitsers die naar Nederland reizen: reis alleen indien noodzakelijk. Alle Nederlandse provincies m.u.v. de provincie Zeeland zijn aangemerkt als een risicogebied.⁶¹ Bij terugkeer in Duitsland vanuit een risicogebied geldt een Coronatestplicht binnen 10 dagen na aankomst.⁶²

Let op: bovenstaande kaarten geven het aantal besmettingen aan, niet de reisadvies-kleurcodes!

⁵⁷ www.nederlandwereldwijd.nl/landen/belgie/reizen/reisadvies#anker-coronavirus

⁵⁸ www.travel.info-coronavirus.be/nl/public-health-passenger-locator-form

⁵⁹ diplomatie.belgium.be/nl/Diensten/Op_reis_in_het_buitenland/reisadviezen/nederland

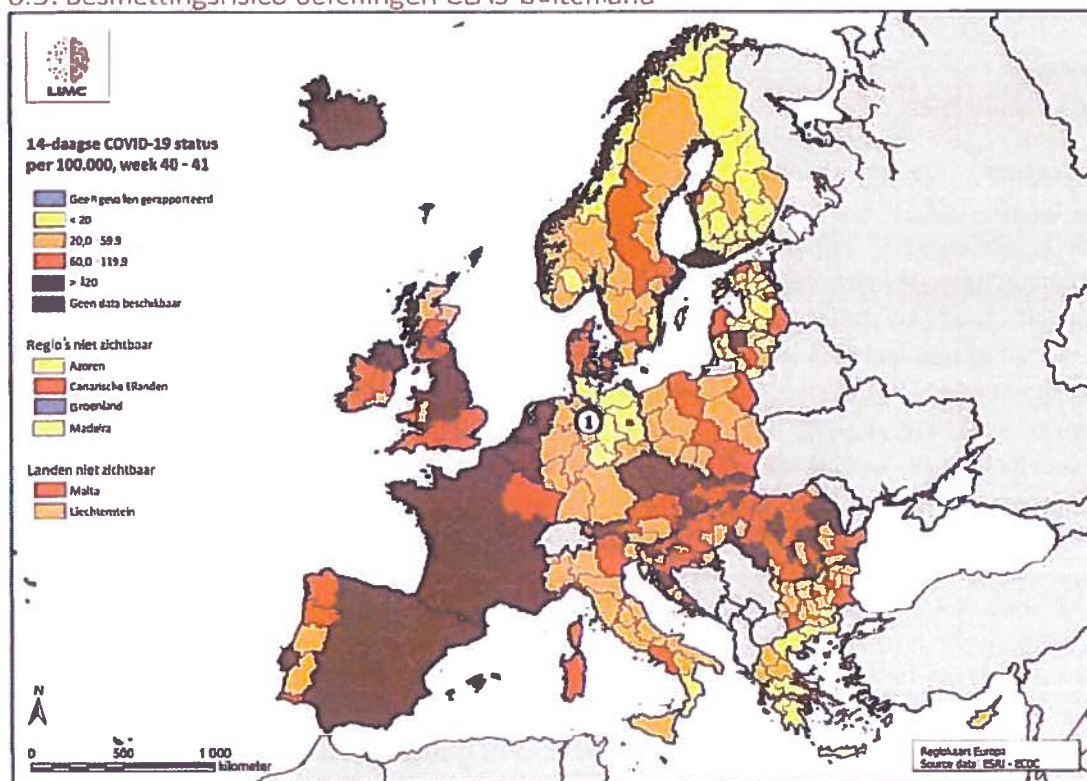
⁶⁰ www.nederlandwereldwijd.nl/landen/duitsland/reizen/reisadvies

⁶¹ www.auswaertiges-amt.de/de/ausserpolitik/laender/niederlande-node/niederlandesicherheit/211084

⁶² www.bundesregierung.de/breg-de/themen/coronavirus/faq-reisen-1735032

6.5. Besmettingsrisico oefeningen CLAS-buitenland

Let op: kaartgegevens zijn van week 40 -41

Nr.	Locatie	Eenheid/oefening	Aantal pax	Besmettings- graad
1	Celle, Niedersachsen	LMB,OTCMAN/Slingery	28	29 op 100K

Toelichting

Nederlandse militairen moeten bij binnenkomst in Duitsland een negatieve COVID-19 test kunnen tonen die niet ouder is dan 48 uur (m.u.v. militairen uit de provincie Zeeland). Indien dit negatieve testresultaat niet overlegd kan worden moet men zich in bij aankomst in Duitsland preventief laten testen. Daarna moet men in 14 dagen quarantaine, totdat het negatieve testresultaat overlegd kan worden.^{63, 64}

⁶³ Melding Buitenlandse Activiteiten in week 40 (SITCEN)

⁶⁴ www.nederlandwereldwijd.nl/reizen/reisadviezen

(7) Vooruitblik

Datum	Activiteit	Locatie	Impact op factor
onbekend	Invoering mondkapjesplicht	Nederland	Burgerschap, Virus
Week 42/43	Herfstvakantie	Nederland	Virus, Economie, Burgerschap
03-11-2020	Presidentsverkiezingen	V.S.	Economie

(8) Handelingsperspectief Defensie

Steunaanvraag civiele autoriteiten bij het Ministerie van Defensie

Het LIMC en TOC leveren al enkele maanden analyses en handelingsperspectief betreffende de verschillende scenario's rondom COVID-19 en daaruit voortkomende spanningen binnen de samenleving.

De tekorten op het gebied van testlaboratoria zijn weggewerkt. Er kunnen nu meer testen per dag verwerkt worden door de laboratoria, echter geven de GGD 's aan dat ze deze week wederom nog niet voldoende kunnen opschalen in personeel en logistiek om de nieuwe maximale hoeveelheid testen af te nemen. Het is mogelijk dat de GGD 's een beroep op Defensie willen doen op het gebied van logistiek, planning en medisch personeel. Ook bij het bron- en contactonderzoek zijn tekorten. Het is mogelijk dat Defensie wordt gevraagd om ondersteuning te leveren op het gebied van planning en personeel.

Het aantal COVID-19 ziekenhuisopnames stijgt en het LCPS is al bezig om patiënten te spreiden, echter geeft de organisatie aan dat dit nog niet optimaal verloopt. Het is waarschijnlijk dat er naast de huidige ondersteuning meer aanvragen komen op het gebied van logistiek, planning en medisch personeel.

Bijlagen

Bijlage 1: Beschrijving factoren van invloed

Factor		Toelichting
	1. Virus	Verspreiding en beheersing van het virus. Daarbij wordt o.a. gekeken naar het reproductiegetal en ontwikkelingen op het gebied van vaccinaties.
	2. Zorg	Effecten van COVID-19 op de Nederlandse zorgsector.
	3. Continuïteit van bestuur	Continuïteit van en vertrouwen in het bestuur en overheid.
	4. Openbare orde & Veiligheid	Continuïteit hulpdiensten en waarborging objectieve veiligheid.
	5. Burgerschap	Psychosociale en gedragsaspecten van bevolking: bijv. Cohesie, veerkracht, naleving van overheidsmaatregelen.
	6. Vitale infrastructuur	Continuïteit van de vitale infrastructuur.
	7. Economie	Effecten van COVID-19 op de Nederlandse economie en impact op het bedrijfsleven en de bevolking.
	8. Destabilisering (niet) statelijke actoren	Ongewenste beïnvloeding vanuit niet legitieme actoren.
	9. Communicatie, media & sociale-media	Versterking van andere effecten door 'de wet van Pleuris'.
	10. Meteo, evenementen en incidenten	Mogelijke invloeden van weer, evenementen en incidenten op de verspreiding van COVID-19.

Bijlage 2: Beschrijving scenario's

Het landelijke operationeel team Corona (LOT-C) heeft onderstaande scenario's initieel rond 26 maart opgeleverd en heeft medio mei 2020 een update van de scenario's uitgevoerd.

Best case: Continue alertheid

Beperkte sociaaleconomische impact + zorgsysteem toereikend

In dit scenario blijft de verspreiding van het virus onder controle. De set van bestaande en nieuwe maatregelen blijkt effectief en de nadelige gevolgen van de maatregelen zijn (relatief) beperkt. Een mogelijke tweede golf zorgt niet voor een problematische belasting van de zorg. De zorgsector kan zich herstellen en reguliere zorg kan worden hervat. Innovatieve oplossingen die het besmettingsrisico reduceren dragen bij aan het draaiend houden van de samenleving, zowel economisch als sociaal. Er is wel sprake van economische krimp en stijgende werkloosheid, maar ook perspectief op gedeeltelijk herstel in 2021. De veerkracht onder de bevolking blijft sterk, ook op de momenten dat maatregelen weer aangescherpt moeten worden. Gezamenlijk helpen we elkaar en in het bijzonder de kwetsbare mensen onder ons door deze moeilijke tijd heen. Hierbij zijn we in staat om meer in contact te staan met mensen die dat het meest nodig hebben, zoals ouderen en mensen met een beperking.

Escalatie: Maar samen sterk

Beperkte sociaaleconomische impact + zorgsysteem overbelast

Ondanks de maatregelen blijkt het niet mogelijk om de verspreiding van het virus voldoende af te remmen om overbelasting van het zorgsysteem te voorkomen. De oorzaak hiervan kan uit twee componenten bestaan. Ten eerste zijn maatregelen ineffectief. Ten tweede kan het zorgsysteem, dat reeds onder druk staat, een tweede golf niet verwerken. De PBM en andere middelen raken wederom schaars. Personeel raakt overbelast en valt uit. Hierdoor neemt de capaciteit af en treedt een zelfversterkend effect op. Deze neerwaartse spiraal valt moeilijk te stoppen en de situatie in de zorg verergerd dramatisch. Er moeten op dat moment moeilijke ethische keuzes gemaakt worden. Er moeten keuzes gemaakt worden tussen een accumulerende niet-COVID-19 zorgvraag en COVID-19 zorg. Electieve zorg vindt beperkt plaats. De economische impact is aanzienlijk maar de sociale impact blijft beperkt door een gemeenschappelijk doel. De overheid en maatschappelijke partners werken effectief samen. De grotere last voor zowel het zorgsysteem als economisch systeem wordt gezamenlijk gedragen. We zijn in staat om groepen die behoefte hebben aan bewegingsruimte en interactie dit ook te bieden. Mensen helpen elkaar op creatieve manieren en de maatschappij vecht zich samen door deze moeilijke tijd.

Stilval: Eigenbelang

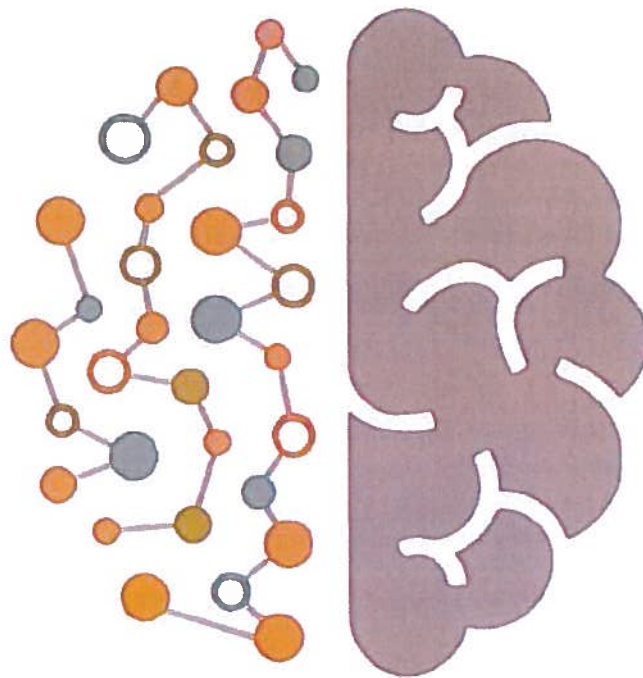
Hoge sociaaleconomische impact + zorgsysteem toereikend

De zorgsector raakt niet nogmaals zwaarbelast en kan zich gaan herstellen. Reguliere zorg wordt hervat. Hier staan echter zware sociaaleconomische kosten tegenover. De impact van de maatregelen uit het tweede kwartaal werken sterk door, mogelijk in combinatie met de effecten van wederom zware en/of langdurige maatregelen om een tweede golf te controleren. Deze maatregelen zijn echter wel effectief in het controleren van het virus. Wegens de onvrede die ontstaat door de sociaaleconomische impact van de pandemie is naleving niet voor iedereen vanzelfsprekend meer en moet intensiever worden gehandhaafd. Kwetsbare mensen komen steeds meer onder druk te staan, de werkloosheid stijgt snel. De menselijkheid van de maatregelen staat ter discussie doordat eenzaamheid en sociaal isolement toenemen. Er is sprake van een groeiende protestbeweging tegen de overheid. Het vertrouwen in de overheid neemt onder een deel van de bevolking af door economische onzekerheid en de psychosociale last van de situatie. Bestuurders staan onder druk en de relatie met maatschappelijke partners, zoals werkgevers, verslechterd.

Worst case: Chaos

Hoge sociaaleconomische impact + zorgsysteem overbelast

De inspanning om het virus te controleren blijkt niet voldoende om overbelasting van het zorgsysteem te voorkomen. Enerzijds kan dit een gevolg zijn van een ineffectief beleid, anderzijds kan ook blijken dat een significant deel van de bevolking niet langer bereid of in staat is om de maatregelen na te leven. Dit levert een dubbel probleem op: de sociaaleconomische impact van de maatregelen en verspreiding van het virus zijn groot. Tegelijkertijd lijkt dit offer niet voldoende te zijn om volle IC's te voorkomen, mede omdat het zorgsysteem onvoldoende hersteld was van de eerste golf. Dit leidt tot een verlies van vertrouwen in de overheid, instituties en de maatregelen. Een groter gedeelte van de samenleving twijfelt openlijk aan het nut van de maatregelen. Er is sprake van polarisatie tussen groepen die het beleid steunen en groepen die zich verzetten tegen de maatregelen. Dit dwingt de overheid om harder te handhaven met incidenteel verstoring van de openbare orde in de grote steden. De continuïteit van de vitale processen staan onder druk. Er is sprake van zakteverzuim, tekorten aan PBM's en beperkte instroom van personeel door verstoorde opleidingstrajecten. Menselijk leed bij de ouderen, mensen met een beperking en sociaalkwetsbare groepen zijn wijdverspreid. De gevolgen van de crisis zijn voor iedereen voelbaar: de reguliere zorg is beperkt, de werkloosheid stijgt snel, het onderwijs vertraagd. Nationale en lokale overheden worden gedwongen zich op de crisis te focussen waardoor de reguliere taken vertragen. Er ligt grote druk op bestuurders. In het geval dat deze effecten niet tot Nederland beperkt zijn zal de verstoring van internationale handel en samenhang ernstige omvang aannemen.

LIMC

@

CONTACT US

LKOl Tonnetkazerne
Eperweg 141
8084 HE 't Harde
Gebouw 230

@

limc@mindef.nl

